

עדויות להפגנתה של רוח האדם בשואה

ברחוב אוגרודובה, ב"גטו הקטן", נפתח בית הקפה "אגדה" ("בייקה"). השולחנות בו נמצאים בגינה המצמיחה אי אילו קמצוצי עשב ושני עצים ומשקיפה על "נוף" נהדר של בית מופצץ, שנשתייר בו אך קיר אחד המזדקר בחורי חלונותיו החרוכים. ליד השולחן הוקצב מקום ל"חוף הים", דהיינו ערוגות דשא שכסאות מרגוע הוצבו בהן. ויכול אדם להשתרע עליהם ולהשתזף לנוכח קרני השמש משך יום תמים במחיר שני זהובים. בגדי ים הנם בגדר חובה למשתזפים, כנראה לשם יצירת אווירה של חוף ים אמיתי.

מרי ברג, **גטו ורשה – יומן** (ת"א: נ. טברסקי, 1946), ע' 53

29 באוקטובר 1941

ב"קפה אמנות" ברחוב לשנו מושרים מדי יום פזמוני סאטירה על המשטרה, על שירות האומניבוסים, ה"ריקשות", ואף – מתוך ציעופים מחוכמים – על הגסטפו. גם מגפת הטיפוס משמשת נושא להלצות. זהו צחוק מתוך דמעות, אבל בכל זאת צחוק הוא! זהו הנשק היחידי בידינו. אנשינו צוחקים למוות לציווי הנאצים.

הצגות ההומור זוכות תמיד להצלחה רבה. בתחילה לא יכולתי לשאת את בדיחותיהן, שנסובו על המאורעות הטרגיים ביותר בהווי הגטו, אך קמעה-קמעה נוכחתי לדעת כי בהן בלבד נמצאת תרופה לתחלואינו. יש ומובאות בובות, המייצגות את מנהיגי הקהילה ונשיאי המחלקות והמוסדות השונים. השיחות המתנהלות בקרוניות "כהן-הלר" משמשות אף הן מעיין לא אכזב, שופע נושאי הומור.

מרי ברג, **גטו ורשה – יומן** (ת"א: נ. טברסקי, 1946), ע' 101

28 בספטמבר 1941

היום היה תורי לשרת כמשגיחה בתערוכת הציור של בית ספרנו. המוצגים המושכים בה ביותר את לב הקהל הם ציורי "טבע דומם". הצופים מזינים עיניהם בתפוחים, קלחי הגזר ושאר מצרכי המזון המצוירים בריאליזם שקדני. ציורי הקבצנים זכו להצלחה פחותה. אין בהם משום חידוש לשום אדם. התערוכה התפרסמה מאד, והרבה מאות אנשים ביקרו בה.

מרי ברג, **גטו ורשה – יומן** (ת"א: נ. טברסקי, 1946), ע' 90-92

הפצתם של העלונים הבלתי חוקיים נעשית אף ביתר שקידה. אלה אמנם מופיעים ללא קביעות, אבל הם המקור היחיד לאינפורמציה מדויקת על המאורעות הפוליטיים וחדשות המלחמה. אבי נוהג להביאם הביתה מפעם לפעם, ואך לאחר שהוא נועל בקפידה ובזהירות את הדלת, הוא קורא לפניו את הכתוב בהם. הוא נתחייב בשבועה להעבירם בו ביום לאדם אחר, ששמו כמוס מעמנו. בדרך זו מועברים העלונים מבית לבית. [...]

לפני כמה ימים נערך חיפוש ברחוב שיינה בפינת רחוב סוסנובה. הנאצים הסוו חיפוש זה בתואנה שבאו להחרים את רהיטיו של דייר יהודי, ומתוך כך גילו במקרה תחנת רדיו. [...] כל הגברים דרי הבית בו נמצא מקלט הרדיו נאסרו ורובם נורו ונהרגו בו במקום, אולם תחנות רדיו חשאיות ממשיכות בפעולתן, עלוני מחתרת מוסיפים להופיע, ללא מגור מפני איומי העינויים של הנאצים.

מרי ברג, **גטו ורשה – יומן** (ת"א: נ. טברסקי, 1946), ע' 58-60

אפרים קישון:

פעם צרח אחד הנוגשים על סטודנט למשפטים לשעבר, על שאין הוא יודע כיצד להחזיק מסור ביד. הסטודנט ענה לו באדיבות: "שמא תיקח לך, המפקד, עורך דין אחר?" הענישו אותו באכזריות.

ירון לונדון:

למה פתח הטיפש את הפה שלו?

אפרים קישון:

גם אני שאלתי אותו, לפני שגררו אותו לאיזה צינוק חשוך. "ידעתי שיהרגו אותי", לחש לי, "פשוט לא יכולתי להתאפק." הטיפשות המשועת הזאת היא בעיני ניצחונה של רוח האדם.

ירון לונדון, **קישון: דו שיח ביוגרפי** (מעריב: 2003), ע' 55